

Tiedon valtapoliitikat hallitustenvälisessä ilmastopaneelissa 2018–2022

Tero Mustonen¹

Artikkeli käsittelee kuudennen ilmastoraportin osalta tietämisen tapoja ja vallan sijainteja, joilla validoidaan se, miten tiedetään. Artikkelin purkaa kuudennen arviointiraportin sykliä ja asemoi erilaisia tietämisen tapoja (engl. *ways of knowing*) suhteessa tieteen narratiiviin. Aineisto keskittyy kahden alkuperäiskansatoimijan primäärisiin diskursseihin ja toisaalta niistä muokattuihin versioihin osana paneelin työtä. Epistemologinen etäisyys virallisuuden, alkutekstin ja paneelin toiveiden välillä sijoitetaan osaksi kokonaisuuttaan. Teksti pohtii, miten alkuperäiskansojen tieto sijoittuu ilmastopaneelin työssä ja millaisia valtaan, poliittiseen kehukseen ja epistemologiaan liittyviä jännitteitä kokonaisuus sisältää.

Avainsanat: alkuperäiskansojen tieto, epistemologia, IPCC, valta

Johdanto

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) hallitusten välinen ilmastopaneeli (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) pyrkii tuottamaan viimeisimmän tiedon ilmastomuutoksen vaikutuksista, sopeutumisesta niihin ja ilmakehätieteiden tuloksista (IPCC 2022a). Järjestyksessään kuudes arviointiraportti julkaistiin keväällä 2022 (esim. IPCC 2022a). Raportin ja siihen liittyvien työryhmien käynnistäessä työskentelyään paneelin sihteeristö ja päätiedemiehet (Mustonen 2018a) korostivat tarvetta saada kokonaisuuteen mukaan lisää ”muita tietämisen tapoja” (Brattland & Mustonen 2018), mukaan lukien alkuperäiskansojen sekä paikallisyhteisöiden perinnetietoa (IPCC 2022b). ”Muut tietämisen tavat” viittaavat ilmastotutkimuksessa pääasiassa alkuperäiskansojen tietoon ja/tai ”paikalliseen tietoon” (Berkes 1999).

IPCC eli hallitusten välinen ilmastomuutospaneeli perustettiin vuonna 1988 tukemaan poliittista päätöksentekoa ilmastomuutoksen hillitsemiseksi. Sen ovat perustaneet Maailman ilmatieteenlaitos ja YK:n ympäristöohjelma UNEP. Paneelin työskentelyn ytimessä on saatavilla olevan tieteellisen tutkimuksen kokoaminen – paneeli ei tee uutta tutkimusta. Suomessa IPCC:n raporttien painoarvo on merkittävä ilmastopoliitikan, vahvistetun tieteellisen tilannekuvan ja poliittisten johtopäätösten valossa. Ilmastopaneelia voidaan siis pitää valtaa määrittävänä ja käyttävänä tahona.

Tässä artikkelissa tarkastelen sitä, miten ilmastopaneeli kykenee huomioimaan ”muita tietämisen tapoja” ja millaisia muotoja ne saavat. Autoetnografisen reflektion ja diskurssianalyysin avulla tarkastelussa voidaan todeta eroja erilaisten tietovirtojen ja niistä kumpuavien tekstuaalisten materiaalien välillä, erityisesti suhteessa valtaan ja viralliseen. Tarkasteluni kohteena on, miten voimadiskurssi, eli valta- asemasta käsin tuotettu narratiivi, tuottaa käsitteitä ”virallisesta” ja ”yleisestä”. Erityisesti kysyn, millainen tieto hyväksytään viralliseksi tai yleiseksi tiedoksi IPCC:n työssä? Millainen jännite valtakurssien tuottaman tiedon ja alkuperäiskansojen tietämisen tapojen välillä on?

1 YTT, dosentti, tutkija ja kalastaja, Osuuskunta Lumimuutos, <tero@lumi.fi>

Autoetnografiassa (soveltamisesta ks. esim. Mustonen 2014) tutkimuksen tekijä sijoittuu tutkimusaiheensa tai yhteisönsä sisään, kanssatoimijaksi tai osallistujaksi. Tässä artikkelissa osallistuminen tarkoittaa IPCC:n pääkirjoittajuutta, jonka avulla on ollut mahdollista tarkastella käsiteltävien narratiivien kehitystä ja eroja. Vaikka diskurssianalyysi painottuu menetelmänä itse materiaalien osalta, olen ollut mukana tuottamassa valittuja tekstejä ja määrittämässä niiden sijoittumista paneelin eri raporttien sisään. Ajattelenkin, että autoetnografia on ikään kuin menetelmällinen konteksti, jonka avulla varsinainen analyysi on ollut mahdollista tehdä: asemoitumiseni on sallinut nähdä siirtymät, joiden myötä erilaiset diskurssit ovat muuntuneet raportin valmistelutyössä ja kirjoittamisessa.

Diskurssianalyysi on laajasti sosiaalitieteissä käytetty analyytinen tulkintamenetelmä, jonka avulla käsillä olevista kulttuurisista teksteistä voidaan löytää merkityksen kannalta oleellisia tulkintoja. Martin Cortazzi (2001) painottaa *narratiivisen* diskurssianalyysin roolia niissä tapauksissa, joissa kulttuurinen aineisto on herkkää tai erityistä tarkastelua vaativaa. Pääosa aineistoistani koostuu alkuperäiskansojen suorista lausunnoista. Koska en itse kuulu alkuperäiskansoihin, olen soveltanut Cortazzin menetelmää siten, että alkuperäiskansojen oma, suora ääni tai sen puute muodostaa tulkinnessa oleellisen jännitteen.

Suhde viralliseen valtaan on hedelmällinen tarkastelukulma, jossa lähestytään virallisen vallan (valtiot, valtioiden muodostamat kansainväliset toimijat kuten IPCC, kunnat, poliisi, armeija, tuomioistuimet) sijainneista annettuina ja sieltä poissaolevien narratiiveja. Jälkimmäisiin voivat kuulua esimerkiksi alkuperäiskansat, tulotasonsa takia marginaalissa olevat ja sukupuolivähemmistöt. Varsinaisia erojen indikaattoreita voidaan saada esille tekstuaalisten materiaalien muodonmuutoksella eli tarkastelemalla, miten oletettu suora puhe tai diskurssi marginaalista kerrotaan ja miten se muuttuu tai muutetaan osaksi sellaista kerrontaa, joka on yhteensopiva vallan piirien ja hyväksyttävyyden kanssa. Etäisyyttä voidaan tarkastella esimerkiksi sen kaltaisten erojen avulla kuin virallisen vallan eri tasojen järjestäytymättömyys/järjestyneisyys tai valtion rakenteen vahvuus suhteessa maantieteelliseen tai sosiaaliseen sijaintiin.

Tässä tarkastelussa alkuperäiskansojen tietämisen suhde viralliseen tietoon ja valtaan on tehokas keino, jonka avulla YK:n paneelin työstä syntyy tutkimuksellinen kuva. Siinä vallan, merkityksen ja kehystyksen rooli on tavoitteen osalta selkeämpi. Oikeudenmukaisuus ja esimerkiksi alkuperäiskansojen asema ilmastotyössä on oleellinen myös episteemisten oikeuksien kautta. Ne liittyvät kykyyn kertoa, kuvata ja osallistua sekä muodostaa oma maailmankuva omaehtoisesti. Moraalisesti oikean käsitteistö on pohdituttanut yhteiskuntatieteissä pitkään (esim. Giddens 1979).

Epistemologisten horisonttien erot ja merkitys

Erityisenä teoreettisena kannustimena artikkelissani on (arktinen) feministinen teoria (Williamson 2004). Esimerkiksi Gillian Rose (1997) on keskittynyt aatehistoriatulkintaan, joka paljastaa maantieteen vallan ja maskuliinisen rakenteen olemuksia. Toisin kuin perinteisessä tutkimuksessa, jossa tutkija pyrkii etäännyttämään itsensä tutkimuskohteesta ja esiintyy näkymättömänä ja objektiivisena tarkkailijana, aatehistoriatulkinta painottaakin sijoittumista ja sijaintia.

Rosen ajatuksena on tieteellisen tiedon neutraaliuden asettaminen jännitteeseen kehollisuuden, naiseuden ja muiden rakenteellisen väkivallan kohteena olevien ihmisryhmien kontekstualisoidun todellisuuden kanssa. Vandana Shiva (2011a, b) puolestaan korostaa binääristen mallien varaan rakennettua ajattelua, jota feministinen, kriittinen tutkimus on kyennyt avaamaan ja nimeämään. Esimerkiksi ihminen–luonto, mies–nainen, sivistynyt–primitiivinen, tieteellinen–myyttinen ja subjekti–objekti ovat toisilleen vastakkaisiksi asetettuja pareja, joissa muodostuu aktiivisen hallitsijan asema ja siihen suhteessa oleva, passiivinen ja alistuva sijainti.

Grönlannissa syntyneen, nykyään Kanadassa vaikuttavan inuiittitutkija Karla Jessen Williamsonin (esim. 2004, 189) mukaan arktisen alueen feministisessä tutkimuksessa on keskeisiä eroja alan valtavirtatutkimukseen. Williamson korostaa, Linda Tuhiwai Smithiä (2001) mukailleen, että ”läntisen” feministisen tutkimuksen näkökulmasta sorron ja epäoikeudenmukaisuuden korostaminen liittyy usein sukupuolten väliseen epäoikeudenmukaisuuteen. Sen sijaan kalottialueella feministinen tarkastelu keskittyy pikemminkin kolonialististen ja paternalististen käytänteiden tunnistamiseen eteläisten valtakeskusten (kuten IPCC:n hallitustenvälinen paneeli) ja alkuperäiskansojen todellisuuden välillä. Sekä Rosen (1997) yleinen asemointi ja Williamsonin (2004) erityinen painotus liittyvät ennen kaikkea empiirisen materiaalin osalta kolttasaamelaisten puheenvuoroihin, joissa feministisen teorian painopistealueet kehollisuudesta korostuvat.

Arktisen feministisen teorian ohella toissijaisena kehyksenä työssäni voidaan nähdä viitteitä episteemisen väkivallan kysymyksistä. Hyvistä tavoitteistaan huolimatta paneeli, suoraan tai epäsuoraan, epäonnistuu oikeuksien realisoinnissa saattaa hiljentää, syrjiä tai kuvata asioiden tilaa virheellisesti. Miranda Frickerin (2007) työ on painottanut eettisten roolien valintaa. Gayatri Chakravorty Spivak (esim. 1988/2010) puolestaan on pohtinut episteemistä väkivaltaa. En kuitenkaan sovelta heidän ajatteluaan tässä tekstissä suoraan. Nämä näkökulmat ovat kuitenkin omalta osaltaan lisänneet paineita IPCC:n kehittyessä (Ford ym. 2012). Niiden, samoin kuin Smithin ja Shivan ajattelun avulla, voimme asettaa virstanpylväitä marginaalisten äänien, todellisuuksien ja oikeudenmukaisuuden mittakaavoille ja etäisyyksille YK-rakenteissa ja myös niiden ulkopuolella.

Lähestyn käsillä olevia narratiiveja (Cortazzi 2001) hyödyntäen erityisesti autoetnografista menetelmää (Mustonen 2014). Esimerkkieni avulla havainnollistan diskurssijaottelua, joka auttaa avaamaan sitä, miten tietoon liittyvät narratiivit ilmenevät viimeisen arviointiraportin tavoitteissa ja tuloksissa. Cortazzi (2001) samoin kuin Smith (2001) painottavat erityisesti narratiivien etäisyyden tarkastelua suhteessa viralliseen valtaan ja puheeseen. Menetelmällisesti pyrin kartoittamaan juuri tätä suhdetta. Ilmastopaneelissa sekä tutkimuskirjallisuudessa on esitetty vaatimuksia (esim. Ford ym. 2012) alkuperäiskansojen osallistamisesta ja tiedon lisäämisestä.

James Ford kollegoineen (2012) tarkasteli viidennen arviointiraportin osalta samankaltaista ”vajetta”. Heidän mukaansa avainasemassa on kysymys siitä, keitä raportin tekijät ovat. Etninen tausta ja alkuperäiskansojen riveistä tulevat kirjoittajat voisivat laajentaa epistemologista horisonttia. He korostavat yhteyttä identiteetin ja alkuperäiskansastatuksen välillä.

Diskurssit osana kalottityötä

Mitä sitten ”alkuperäiskansojen tieto” on? Arktinen neuvosto (2018) on määritellyt niin sanotut Ottawan periaatteet, joiden ytimessä on määritelmä, jonka mukaan:

[a]lkuperäiskansojen tieto on systemaattinen ajattelun ja tietämisen tapa, jota sovelletaan biologisten, fyysisten kulttuuristen ja kielellisten järjestelmien koontina. Alkuperäistiedon omistavat sen tiedon kantajat, usein kollektiivisesti ja sen siirto ja välittäminen tapahtuu ainutlaatuisesti alkuperäiskansakielillä. (Arktinen neuvoston 2018.)²

Myös esimerkiksi maorit (Smith 2001) sekä eri saamelaisryhmät (Brattland & Mustonen 2018; Kuokkanen 2020) ovat käsitelleet alkuperäiskansojen erityistä luonnetta ja sen kiinnittymistä tiedonkantajiin ja heidän tuottamiinsa aineistoihin. Käsitteistö, tiedon tuottajuus ja oikeudet tiedon omistukseen ovat melko vakiintuneita kansainvälisen lain ja YK-järjestelmän puitteissa (esim. UNDRIP, ILO 169-sopimukset), joihin myös IPCC kuuluu.

Tässä artikkelissa alkuperäiskansojen tietoa, jonka tiedonkantajat tuottavat, voidaan ajatella *primäärisenä* diskurssina. Se on vapaasta tahdosta tuotettua ja määriteltyä sisältäen sellaisia narratiiveja ja retorisia keinoja, jotka tiedonkantajat itse ovat halunneet kulloiseenkin lausuntoon tuoda. Vaikka voimme asemoida alkuperäiskansalausunnot primäärisinä, poikkeavat ne heti, mahdollisesti liudentuen, esimerkiksi Ottawan periaatteista. IPCC:n työkieli on englanti, ja lausunnot, joita tässä arvioidaan, eivät sen takia ole kirjoittajien äidinkieltä. Toimijuus-tekipyyksy on kuitenkin primäärisen diskurssin avain: suora, kulttuurisesta näkökulmasta käytetty puheenvuoro. Suullisen lausunnon kiinnittäminen tekstuaaliseksi on myös ”heikennys”, josta esimerkiksi Smith ja muut (2001) varoittavat. Ilmastopaneelin tai sinne tarjottujen aineistojen on lähtökohtaisesti oltava tekstejä, joten tämäkin on huomioitu asetelussani.

Käyn läpi laadullisia tapoja, joilla loppuraportteihin (IPCC 2022a; b) on koottu ja tulkittu alkuperäiskansojen tietoa. Olen nimittänyt vallan sijainneista tuotettuja narratiiveja ”voimadiskurssiksi” (Mustonen 2014). Puheet ja käytänteet, jotka hallitsevat kulloistakin kontekstuaalista tilaa suhteessa marginaalisempiin diskurssisiin, voidaan ymmärtää voimadiskurssiksi. Esimerkkejä tästä ovat paneelin raportit. Voimadiskurssit ovat olemassa itsessään, jos ei ole olemassa vastapuhetta, johon ne muodostaisivat etäisyyden. Voimadiskurssi assosioituu usein viralliseen valtaan.

Tässä artikkelissa on kiinnostavaa saatavilla olevan aineiston sisältö, muutos ja sijainti ilmastopaneelin virallisessa ”voimadiskurssissa”. Näin saadaan aikaan tulkinallista tarkastelua *primääristen* ja ”voima”-diskurssien etäisyyksien välillä.

Tarkastelen näitä narratiiveja sisältäpäin. Toimin kuudennen arviointiraportin pääkirjoittajana vaikuttaen siihen, *miten* eri luvuissa tieto ja tietämisen tavat pyrittiin esittämään osana kirjoittajajoukkoa. Tässä tekstissä analysoin julkisesti saatavia aineistoja (IPCC 2022a; b; Mustonen ym. 2021; Feodoroff 2021; Shadrin 2021). Niiden avulla voimme avata analyttisen ikkunan paneelin yleiseen tavoitteeseen ja retoriseen etäisyyteen ”muista tietämisen

2 Lainausten suomennotokset tekijän. Englanninkieliset alkuperäislainaukset luettavissa alaviitteissä. *Indigenous Knowledge is a systematic way of thinking and knowing that is elaborated and applied to phenomena across biological, physical, cultural and linguistic systems. Indigenous Knowledge is owned by the holders of that knowledge, often collectively, and is uniquely expressed and transmitted through indigenous languages.*

tavoista”. Tämän avulla eri diskurssien kiinnittyminen valtaan tai loittoneminen vallasta ja virallisuudesta saa muotojaan.

Artikkelini ytimessä on maantieteellisesti kalottialue, sillä ilmastomuutoksen edetessä pohlaariekosysteemit ovat sekä paneelin että monien muiden tiedeaineistojen valossa kriittisen tärkeitä. Muutamia avainajureita (samalla myös tavallaan paneelin voimadiskursseja), jotka koskettavat kalottialueen luontoa, ihmisiä ja biokulttuurista maisemaa, voidaan tarkastella yleisellä tasolla:

- ikiroudan sulaminen
- merijään sulaminen
- ääreisilmiöt
- tulvat, kuivuudet
- tundra- ja metsäpalot
- eteläisten lajien leviäminen pohjoiselle alueelle
- elohopean ja muiden raskasmetallien sekä saasteiden kasaantuminen kalottialueen ravintoketjuihin (ks. esim. Pecl ym. 2017; IPCC 2022a; Arktinen neuvosto 2018; AMAP 2021).

Käsillä on kaksi maantieteellistä ja kulttuurista puheenvuoroa sekä niiden esitystapaa. Nämä aineistot on esitetty kuudennen arviointiraportin 2. työryhmän pohlaariluvussa (Cross-Chapter Paper on Polar Regions, AR6). Varsinaisia diskursseja olen eritellyt viisi. Samat kanssakirjoittajat (engl. *contributing authors*, ks. Ford ym. 2012) ovat esittäneet aineistonsa IPCC:n raportin rinnalla julkaistussa vuoden 2021 alkuperäiskansa- ja paikallistiedon vuosikirjassa (Mustonen ym. 2021).

Ensimmäinen puheenvuoro sijoittuu maantieteellisesti Koillis-Siperiaan, jossa mitattiin vuonna 2018 historian korkein lämpötila, yli 38 celsiusastetta. Samaan aikaan Kolyma-joen valuma-alueella, jukagiiri-kansan perinnealueella, havaittiin ensimmäiset tundrapalot. Alueen alkuperäiskansajohtoon kuuluva Vyatseslav Shadrin (2021) esitti aineistoja muutosten vaikutuksista sekä alueen luontoon että luontaistalouksiin.

Toinen puheenvuoro keskittyy Näätämöjoen valuma-alueelle Suomen ja Norjan rajalle, kolttasaamelaiden kotialueelle. Näätämö on toinen Suomen patoamattomista Jäämereen laskevista lohijoista. Se on monenlaisten muutosten kourissa, muun muassa ääreislämpötilojen, eteläisten ja vieraslajien lisääntymisen sekä yhteen kytkeytyneiden biokulttuuristen eli ihmisen ja luonnon yhdessä muodostamien maisemien osalta (Pecl ym. 2017). Kolttasaamelainen tiedonkantaja Pauliina Feodoroff (2021) toimi ilmastoraportin pohlaariluvun kanssakirjoittajana. Hän esitti myös näkemyksensä vuosikirjassa (Mustonen ym. 2021).

Näiden puheenvuorojen analysointi muodostaa tarkasteluni ensimmäisen ja toisen tason. Muutamia avainesimerkkien avulla vertaan Shadrinin ja Feodoroffin tuottamien tietojen sijoittamista erilaisten tietämisen tapojen kehukseen osana virallista paneelin aineistoa (IPCC 2022). Olen poiminut käyttämästäni aineistoista muutosten ja tiedonmuodostamisen kannalta identtiset kohdat. Näin on ollut mahdollista saada avainasiat esille kokonaisuudesta. Lopuksi käsittelen Shadrinin ja Feodoroffin puheenvuorojen eroja ja samankaltaisuuksia myös paneelin kuudennen raportin tiivistelmässä, joka on suunnattu poliittisille päätöksentekijöille

(Summary for the Policymakers, IPCC 2022). Tiivistelmä kokoa tiedeaineiston pääviestit kokonaisuudeksi, jonka vaikutus siihen, miten ja millä tavoin ilmastonmuutoksesta tiedetään, on erittäin merkittävä.

Käyttämieni aineistojen avulla voidaan piirtää ääriviivoja siitä, miten paneelin toive ”muiden tietämisen tavoista” (Mustonen 2018a; Arktinen neuvosto 2018) täyttyy. Samalla saadaan esimerkkejä siitä, millaisia vallan sijainteja (Smith 2001) paneelissa on.

Polaarialueen ilmastokriisi – Narratiiveja muutoksesta ja vallasta

Ilmastopaneeli ei käsittele suoraa puhetta tai suullisia aineistoja. Vain vertaisarvioidut artikkelit sekä ”harmaa kirjallisuus”, eli tutkimusraportit, huomioidaan sen työssä. Suurin osa alkuperäiskansojen tiedosta tuotetaan suullisesti tai kuvallisten traditioiden, tanssin, musiikin ja muiden kulttuuristen keinojen avulla. Paneelin tarve sisällyttää työhön ” muita tietämisen tapoja” (Arktinen neuvosto 2018) ja lisätä niiden käyttöä on vastaus aiempaan kritiikkiin (Ford ym. 2012) tarpeesta kohti dekolonisaatiota ja useiden tietolähteiden käyttöä. Päämäärän soveltaminen ontuu, jos aktuaalista, suoraa (Smith 2001) alkuperäiskansojen tietoa ei voida käyttää. Toisin sanoen alkuperäiskansojen tieto ei välity tai ole käytettävissä, mikäli *primäärinen diskurssi* puuttuu.

On myös huomionarvoista, että paneelin kulloisiakin tapoja toimia määrittävät kansallistalvioiden hallitukset, jotka hyväksyvät arviointiraporttien rakenteen ja raamit syklin alussa, melko varhain. Varsinaisen työn ollessa käynnissä muutoksia rakenteeseen tai toimintaperiaatteisiin ei yleisesti tehdä. Hallitusten epäsuorat tai suorat voimadiskurssit (Mustonen 2014) palvelevat myös sellaisia pyrkimyksiä, joita vallan säilyttäminen tai ohjattu muutos vaatii.

Vuosien 2018 ja 2020 välillä kahdeksan pääkirjoittajaa, joista olin siis yksi, käynnisti asiaan liittyen prosessin, jossa kutsuttiin avoimella mandaatilla alkuperäiskansojen edustajia kertomaan, kirjoittamaan tai muulla tavalla jakamaan kulttuurista tietoaan ilmastonmuutoksesta (ks. Mustonen ym. 2021). Tavoitteena oli laajentaa Fordin ja kollegoiden (2012) mainitsemien rakenteellisten uudistusten lisäksi paneelin toimintatapaa suorien havaintojen ja tietojen mukaan saamiseksi jo työn alla olleeseen kuudenteen seurantaraporttiin.

Seuraavassa tarkastelen kahta yllä mainittua maantieteellistä ja kulttuurista puheenvuorokokonaisuutta, jotka ovat sekä vuosikirjassa että virallisessa raportissa (IPCC 2022a). Lähtöluonteeltaan ne ovat primäärisiä diskursseja eli alkuperäiskansojen edustajien omista sijainneistaan käsin tuottamia. Lisäksi tarkastelen niiden välittämien tietojen ilmenemistä vaikutusvaltaisessa tiivistelmässä päättäjille (IPCC 2022b). Lopuksi kokoon yhteen valtakursseihin liittyviä etäisyyksiä ja niiden merkitystä suhteessa paneelin toiveeseen ”muiden tietämisen tapojen” sisällyttämisestä.

Esityksen kulku molemmissa analyysin kohteena olevissa päätapaüksissa alkaa vuosikirjasta (Mustonen ym. 2021). Kumpikin kirjoittaja on tuottanut itse koko aineistonsa. IPCC:n vuosikirja (2022a) sisältää puolestaan paneelin julkaiseman version samasta narratiivista (Smith 2001). Olen suomentanut Shadrinin lausunnon, ja Feodoroff on luovuttanut suomeksi laatimansa tekstin, jota lainaan osana tarkastelua. Paneeliaineistoja ei ole suomennettu.

Ensimmäinen narratiivi: Koillis-Siperia 1

Paimentolaiselämäntapamme pohjaa alkuperäiskansatiedolle, joka on kehittynyt vuosituhansien aikana. Tämä tieto, johon kuuluu myös perinteinen sääennustamistaito, on mahdollistanut mukautumisen pohjoisen äärimmäisiin oloihin. Mutta nyt ovat nopeasti etenevät muutokset vaikuttamassa todellisuuteemme; alkuperäiskansat ovat havahtuneet tilanteeseen, jossa kokemuksemme, käytänteet ja tiedot eivät enää auta. Yhteisömme jäsen, vanhus totesikin tämä tiivistäen, että ”luonto ei enää luota meihin”. (Shadrin 2021, 35–36.)³

Shadrin on tuottanut tekstin sekä osaksi vuosikirjaa että lausuntonaan ilmastonmuutoksen sijoittumisesta kulttuuriseen kehukseensä, paimentolaiselämäntapaan. Lausunnossa korostetaan alkuperäiskansojen kykyä mukautua säähän ja käynnissä olevien muutosten kaikkivoipaisuutta – todellisuuden kokemuksellisuus on muutoksessa. Jukagiirien sukuvanhin on esittänyt voimakkaan eettismoraalisen viestin, jossa luonnon koetaan menettäneen luottamuksen ihmiseen, ihmiskuntaan, ”meihin”.

Katson seuraavaksi, miten paneelin aineisto käsitteli lausuntoa:

Shadrinin (2021) mukaan käynnissä olevat, nopeat muutokset muokkaavat alkuperäiskansojen todellisuuden tulkintaa ja käsitteistöä – entistä useammin nämä kansat kokevat, että heidän tietonsa ei auta heitä. Vanhus Koillis-Siperiasta kertoi, että ”luonto ei luota meihin enää” (Mustonen & Shadrin 2021) ... Paimentolaiselämä on muuttunut erittäin vaikeaksi ennenkokemattomien, nopeasti muuttuvien olosuhteiden takia (Mustonen & Shadrin 2021) (Shadrin 2021). (IPCC 2022a, 6–30.)⁴

Julkaistussa versiossa, joka kiinnittyy voimadiskurssiin osana hallitusten välisen paneelin virallista materiaalia, suoraa ilmaisumuotoa ei voi käyttää. Puheenvuoro on kontekstualisoitu ja lähdeviitattu. Suora puhe on muuttunut sanoiksi, kuten ”heitä” tai alkuperäiskansojen ”todellisuuden” muutoksia. Vanhus, jossain Koillis-Siperiassa, on poikkeama tekstissä – me-muoto säilyy, vaikka etnisiteetti (jukagiirit) ja tarkka sijainti ovat poissa. Vanhus kertoo -muotoilussa (engl. *explains*) tiedon suora arvo ja painavuus siirtyy tulkinnaksi. Shadrinin (2021) kuvauksen kulttuurinen merkki – mukautumisen esto muutoksen nopeudesta johtuen korvautuu ”ennennäkemättömän nopeilla muutoksilla” osana yleistä.

Toinen narratiivi: Koillis-Siperia 2

Ruokaturvallisuus on vaakalaudalla. Ikiroudassa olevat varastot ovat vaurioituneet, tämä on vaikuttanut ruuan laatuun. Raakaa kalaa käyttävät enää harvemmat, kaloissa on myös enemmän tauteja. Muutosten tuloksena riski sille, että myös perinteinen kulttuuri katoaa, kasvaa. Tämä johtuu siitä, että perinneruuat ovat keskeisiä Siperian alkuperäiskansojen elämäntavoille ja kulttuureille. Nämä kaikki käynnissä olevat muutokset pakottavat ihmi-

3 *Nomadic herding lifestyle has built on Indigenous knowledge which has accumulated over millennia. Indigenous knowledge, including the ability to predict weather, has played a substantial role in the adaptation to the extreme conditions in the North. But now, the rapid changes under way are changing our reality; Indigenous Peoples are increasingly finding themselves in situations where their practice, experience, and knowledge cannot help them. An Elder and knowledge holder in our community expressed this by stating that “nature does not trust us anymore”.*

4 *According to Shadrin (2021) present, rapid changes are changing Indigenous concepts of reality - they are increasingly finding themselves in situations where their experience and knowledge cannot help them. An Elder in Northeast Siberia explained that “nature does not trust us anymore” (Mustonen and Shadrin, 2021) ... It has become extremely difficult due to the unprecedented fast changing conditions (Mustonen and Shadrin, 2021) (Shadrin, 2021).*

set menettämään perinnetietojaan, lopulta hyläten paimentolaisuuden ja samalla erityisen alkuperäiskansaitseutensa. (Shadrin 2021, 35–36.)⁵

Paneeli puolestaan lausuu saman kohdan:

Raa’an kalan syöjät ovat joutuneet luopumaan ruuastaan lähes kokonaan, enenevässä määrin. Tämän seurauksena kulttuuristen perinteiden menetys kiihtyy. Kaikki käynnissä olevat ilmastomuutokset vaikuttavat alkuperäiskansojen tiedon menetyksiin ja paimentolaiselämäntavan hiipumiseen, joka puolestaan johtaa alkuperäiskansaidentiteetin tärkeiden osien murentumiseen. (IPCC 2022a, 6–31.)⁶

Paneelin aineisto korostaa raa’an kalan käytön vähenemistä. Huoli kulttuurisista vaikutuksista välittyy, mutta etnisiteetti–identiteetti–ulottuvuus on häivytytynmpi. Nyt alkuperäiskansaan kuuluminen on ”tärkeä osa identiteettiä” (engl. *important aspects of their identity*). Shadrinin (2021) painotus on, että muutokset johtavat identiteetin katoamiseen, mutta paneelin julkaisemassa versiossa asetelma on ehdollinen ja osaistettu.

Kolmas narratiivi: Kolttsaamelainen 1

Olen huomannut, että sukupolveni monet saamelaisnaiset, jotka ovat syntyneet perinneaikaisen maailman katkeamisen ja modernin maailmaan siirtymisen risteämispisteessä, olemme päätyneet kukin mittakaavassaan tekemään joko vesistöjen tai maa-alueiden puolustustyötä ohjaimenamme kipu, jota tunnemme kehoissamme. Toisin sanoen kehomme toimivat ympäristömuutosten mittareina, ensimmäisinä tiedonantajina siitä, että jotakin on tekeillä. (Feodoroff 2021, 30.)⁷

Näätämöjoelta kuulemme kolttsaamelaisen Pauliina Feodoroffin äänen osana vuosikirjaa (Mustonen ym. 2021). Feodoroff tuo ilmastokeskusteluun temporaliteettinäkökulman viittaamalla ensimmäisiin saamelaisiin, jotka syntyivät asutuskeskuksiin. Toinen tekstin keskiössä oleva sijainti on alkuperäiskansanaisten näkökulma: kehollisuus, moniaistinen todellisuus, kipu ja taakkasiirtymä, jotka toimivat herättäjinä, tunnistajina ilmastonmuutoksen aikakaudella.

Paneeli puolestaan lausui:

Feodoroff (2021) painottaa että monet saamelaisnaiset ovat keskiössä alkuperäiskansajohdoissa sopeutumisessa. Alkuperäiskansanaiset käyttävät kehojaan muutoksen mittareina. Alkuperäiskansojen tieto sekä läntinen tiede tarjoavat mahdollisuuksia pohtia muutoksia,

5 *Traditional food security is under threat. Permafrost-based storage facilities have deteriorated, resulting in a sharp decline of food quality. There is an increase in the number of people who are forced to abandon the consumption of raw fish, which is now often infected with diseases. As a result, the likelihood of losing cultural traditions is growing as traditional foods are an integral part of the traditional way of life and culture in Siberia. These combined climate change-induced changes force people to lose their traditional knowledge, eventually abandoning their nomadic way of life, thus, losing their identity as distinct Indigenous peoples.*

6 *There is an increase in the number of people who are forced to abandon the consumption of raw fish. As a result, the likelihood of losing cultural traditions is growing. These combined climate change impacts result in loss of Indigenous knowledge and nomadic lifestyles, thus, losing important aspects of their identity as distinct Indigenous Peoples (Mustonen and Shadrin, 2021).*

7 *I have noticed that many Sámi women of my generation - who have been born in the intersecting moment of an interrupted traditional world and a transfer into the modern world - have found ourselves, in different scales, working either in defending our waters or our land. We are being guided by the pain that we feel in our bodies. Our bodies act as gauges of environmental change: the first indicators and first responders of something happening.*

joita alkuperäiskansojen kehoissa oleva vesi on tiennyt menneisyydestä alkaen. Naiset otavat herkästi vastaan viestejä kotiseutunsa luonnosta. (IPCC 2022a, 6–31.)⁸

Suora ääni on poissa ja kontekstualisointi vaatii lähdeviittausta. Myös yhteisöllisyys on poissa – suoran lausunnon minä-ääni osana saamelaiden naisten yhteisöä on nyt tekijän ääni – Feodoroff lausuu, että saamelaisnaiset ovat keskiössä alkuperäiskansojen sopeutumistoimissa. Kehollisuus on säilytetty kuin myös naisten erityinen yhteys kotiseutuihinsa ja alueisiinsa. Mitä nämä kotiseudut ovat, sitä ei enempää käsitellä. Merkitys jää auki, avoimeksi.

Neljäs narratiivi: Kolttsaamelainen 2

Lämpötilan muutokset, kipu ja sen väistyminen, erilaiset aallot ja tunkeutumiset ovat vaikeasti kommunikoitavia tietoja, joita erityisesti naiset näyttävät olevan kykeneviä herkemmin ympäristöstään vastaanottamaan. Ja tuolloin työ, jota sen suojelemiseksi päätyy tekemään, ei ole enää valinta, vaan ruumiillinen sitoumus. Tämä herättää paljon kysymyksiä siitä, mikä tai kuka ohjaa kehon toimintaa, etenkin perinteiden katkeamisen tilassa. Maa- ja vesialueet haluavat voida hyvin ja kukoistaa, siinä missä ihmisryhmät ja sen jäsenetkin. (Feodoroff 2021, 30.)⁹

Toinen kolttsaamelainen puheenvuoro tarkastelee kivun anatomiaa ja yhteen kytkeytyneisyyttä. Kivun tunnistaminen ja ymmärtäminen kanavoituu Feodoroffin puheenvuorossa toiminnalliseksi askeleeksi – luontoa suojataan, muuta vaihtoehtoa ei ole. Alkuperäiskansojen naisten kehot ovat osa valtaa, vallankäyttöä ja samalla vastarintaa, aivan kuten Williamson (2004) painottaa. Feodoroff päättää puheenvuoronsa perinnekansojen yksilöiden ja luonnonelinympäristöjen saumattomaan ykseyteen ja toimijuuteen. Luonto nähdään tietoisena, sen kanssa neuvotellaan, ollaan suhteissa, vuorovaikutuksessa. Arktisen alueen luonto ja sen ihmiset (Williamson 2004) muodostavat erityisen kokonaisuuden.

Ilmastopaneelin versiossa puolestaan todetaan:

Feodoroff (2021) painottaa, että alkuperäiskansojen luonnonsuojelutyö on kehollinen sitoumus. Tähän havahtumiseen liittyvät vaikeat kysymykset siitä, ketkä tai mikä kontrolloi alkuperäiskansojen kehoja. Feodoroff (2021) liittyy käynnissä olevan muutoksen aiemmin tapahtuneisiin maapallon laajuisiin ympäristövaurioihin, joita ei ole käsitelty vielä. (IPCC 2022a, 6–31.)¹⁰

Kertojan ääni liittyy luonnonsuojelutyön keholliseen ”velvollisuuteen”. Ydinajatus välittyy: naisten kehojen, vallan muotojen ja roolin tarkastelu on tärkeää. Paneeli sijoittaa käynnissä

8 Feodoroff (2021) stresses that many Sámi women are central to Indigenous-led adaptation. Indigenous women use their bodies as gauges of change. Indigenous knowledge and Western science offer possibilities to reflect on changes that the waters in Indigenous bodies have known of events of the past (Feodoroff, 2021). Women are sensitive to receiving messages from their home environments.

9 Changes in temperature, pain and the gradual passing of pain, waves, and intrusions within our bodies are knowledges that are difficult to communicate. It seems that especially women are more sensitive to receiving messages from their home environments. And, thus, our Indigenous conservation work ends up being no longer a choice but a bodily commitment. This realisation raises a lot of difficult questions of what or who controls our bodies, especially in this modern space of broken traditions. Indigenous waters and lands strive to be well and prosper just like our human communities.

10 Feodoroff (2021) stresses that Indigenous conservation work is a bodily commitment. This realisation is linked with difficult questions of what or who controls Indigenous bodies. Feodoroff (2021) links present change with lingering impacts of global environmental damage that has not been dealt with or addressed.

olevat muutokset menneisiin vaurioihin, joihin ei ole löydetty ratkaisuja. Ne ovat luonteeltaan globaaleja. Luontoalueiden toimijuudesta tai tietoisuudesta ei ole paneelin aineistossa mainintaa.

Tiivistelmä päättäjille

Summary for the Policymakers (IPCC 2022b) on paneelin aineistojen vaikutusvaltaisin osuus ja edustaa voimadiskurssin (Mustonen 2014) suurinta ja ylintä hierarkkista muotoa. Siinä kansallisvaltiot ja tutkijat ovat yhdessä muodostaneet seurantaraportin aineistoista ytimen, joka on itsenäinen kokonaisuus. Se pohjautuu julkaistuun tiedeaineistoon, mutta pitää sisällään myös valtioiden näkökulmat eli yksittäiset voimadiskurssit (Mustonen 2014).

Sekä Shadrin että Feodoroff ovat toimineet raportin kirjoittajina. Alkuperäiskansojen tietoa on pyritty lisäämään kuudennen arviointiraportin osalta ja päättäjille suunnattu tiivistelmä on keskiössä, kun arvioidaan, miten tässä on onnistuttu.

Poimin tässä osiossa muutamia avainkohtia *Summary for the Policymakers* (SPM) -teoksesta (IPCC 2022b), ja vertaan niitä edellä esitettyihin Shadrinin ja Feodoroffin puheenvuoroihin:

Raportti huomioi useiden eri tietämisen tapojen arvon, mukaan lukien tieteellisen sekä alkuperäiskansojen ja paikallisen tiedon, tavoissa ymmärtää ja arvioida ilmastonmuutoksen sopeutumista ja toimia, vähentääksemme riskejä ihmisen aiheuttaman ilmastonmuutoksen osalta. Ruokatuotannossa tapahtuneet ja toisaalta ruoan saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyvät samanaikaiset, äkilliset menetykset ovat aiheuttaneet yhdessä ruokavalioiden monipuolisuuden kaventumisen kanssa aliravitsemusta monissa yhteisöissä (korkea todennäköisyys), erityisesti alkuperäiskansoille, pientuottajille ja köyhille ruokakunnille (korkea todennäköisyys), erityisesti siten, että lapset, raskaana olevat ja vanhukset ovat kärsineet (korkea todennäköisyys). (IPCC 2022b, 10.)¹¹

Tiedontuottamisen osalta myös seuraava kohta on olennainen:

Laaja joukko ylhäältä-alaspäin, alhaalta-ylöspäin sekä yhteiskehittämisen prosesseja ja lähteitä voi syventää tietoa ilmastonmuutoksesta ja siitä jakamisesta, mukaan lukien kapasiteetin parantaminen kaikissa mittakaavoissa, opetukseen ja informaationjakamiseen liittyvissä ohjelmissa, käyttäen taiteita, osallistavia mallinnuksia, ilmastopalveluita, alkuperäiskansojen ja paikallisten ihmisten tietoa sekä kansalaistiedettä. (IPCC 2022b, 10.)¹²

Paneeli vahvistaa päättäjille alkuperäiskansojen tiedon tärkeyttä ja ”muita tietämisen tapoja” (Brattland & Mustonen 2018). Äkilliset muutokset ruokaturvallisuudessa ovat vaarana erityisesti alkuperäiskansojen kotiseuduilla. Shadrinin ja muiden ruokaturvallisuutta painottaneiden kirjoittajien ja materiaalien voidaan nähdä vaikuttaneen tähän toteamaan. Erona Shadrinin aineistoon on toimijuuden poissaolo – kansat ovat uhreja, narratiivin aikamuoto

11 *This report recognises the value of diverse forms of knowledge such as scientific, as well as Indigenous knowledge and local knowledge in understanding and evaluating climate adaptation processes and actions to reduce risks from human-induced climate change. Jointly, sudden losses of food production and access to food compounded by decreased diet diversity have increased malnutrition in many communities (high confidence), especially for Indigenous Peoples, small-scale food producers and low-income households (high confidence), with children, elderly people and pregnant women particularly impacted (high confidence).*

12 *A wide range of top-down, bottom-up and co-produced processes and sources can deepen climate knowledge and sharing, including capacity building at all scales, educational and information programmes, using the arts, participatory modelling and climate services, Indigenous knowledge and local knowledge and citizen science.*

on passiivinen – muutokset tapahtuvat, uhkaavat ja aiheuttavat ongelmia. Ongelmat on myös asetettu IPCC:n arvoasteikolle ”luottamus” (engl. *confidence*). Shadrinin varmana kuvaama asia (2021) on saanut ”korkean todennäköisyyden” statuksen.

Tiedon hierarkioiden osalta tiivistelmä (IPCC 2022b) korostaa ylhäältä alaspäin suunnattujen prosessien, yhtä lailla kuin alhaalta ylös ja yhteiskehitettyjen lähteiden merkitystä. Alkuperäiskansojen tietoa käsitellään kuten taiteita, koulutusta, osallistamista, ilmastopalveluita (ei eritellä), kansalaishavainnointia ja paikallista tietoa. Keskeisenä erottavana tekijänä (”viivana”, ks. Smith 2001) on erilaisuus – kaikki, mikä ei ole ”tiedettä”, on jotain muuta ja tärkeää mutta samanarvoista. Alkuperäiskansat ja heidän tietonsa ovat osa jotain sellaista, joka on erilaista mutta määrittelemätöntä.

Summary for the Policymakers -tiivistelmässä on havaittavissa myös kokonaan uusi paikantuminen:

Ekosysteemien ja niiden palveluiden menetys aiheuttaa kasaantuvia ja pitkäaikaisia vaikutuksia ihmisille ympäri maailmaa, erityisesti alkuperäiskansoille ja paikallisyhteisöille, jotka ovat suoraan riippuvaisia näistä ekosysteemeistä perustarpeidensa osalta. Nyt käsillä olevat kehityshaasteet, jotka aiheuttavat merkittävää haavoittuvuutta, juontavat historiallisten ja nykyajassa käynnissä olevien epätasa-arvoisuuksien käytänteistä, mukaan lukien kolonialismista, joka koskettaa erityisesti alkuperäiskansoja ja paikallisyhteisöitä. (IPCC 2022b, 12.)¹³

Feodoroffin (2021) temporaalinen ulottuvuus on mainittu: muutokset kasaantuvat, kertyvät ja ovat samanaikaisuudessaan vakavia. Oleellisin kuitenkin sanotaan tässä tiivistelmässä ensi kertaa ääneen. Ilmastonmuutoksen vaikutukset ja ongelmat ovat osa *kolonialismia*, ”joka jatkuu edelleen” ja koskettaa erityisesti alkuperäiskansoja ja paikallisyhteisöjä (Funes 2022).

Tulosten tarkastelua: Vallan, tiedon ja primääripuheen piirit

Kansainvälinen ilmastopaneeli asetti itselleen (Mustonen 2018a) tavoitteen kuudennen seurantaraportin yhteydessä ponnistella alkuperäiskansojen ja muiden ”tietämisen tapojen” (Smith 2001; Brattland & Mustonen 2018) mukaan saamiseksi. Alkuperäiskansojen suorien primääridiskurssien (Arktinen neuvosto 2018) ero ja suhde viralliseen valtaan (Rose 1997) ja puheeseen, ”voimadiskursseihin” (Mustonen 2014) antaa mahdollisuuden arvioida esimerkkien avulla tavoitteen onnistumista sekä tiedon, politiikan ja käytänteen ilmenemismuotoja.

Shadrinin (2021) aineisto ja sen paneeliversio ovat säilyttäneet ominaispiirteitään: kalottialueen nopeat muutokset tunnistetaan. Nelymnayan kylässä asuvan vanhuksen lausahdus luonnon epäluottamuksesta ihmistä kohtaan on harvinainen *me*-muotoinen lausunto, joka päätynt julkaistuun polaarilukuun. Näin ei paneelissa yleensä toimita. Maantieteellinen ja kulttuurinen kehys on kuitenkin poissa. Samoin Shadrinin painottama eksistentiaalinen yhteys muutoksiin on liudennettu – paneeliversiossa osa identiteetistä on uhattuna. Saamelaisalueelta tulevan Feodoroffin (2021) osalta kuulemme tekijän ja lähdeviitatun version. Siinä

13 *Loss of ecosystems and their services has cascading and long-term impacts on people globally, especially for Indigenous Peoples and local communities who are directly dependent on ecosystems, to meet basic needs. Present development challenges causing high vulnerability are influenced by historical and ongoing patterns of inequity such as colonialism, especially for many Indigenous Peoples and local communities.*

kolttasaamelainen yhteisö on poissa. Luonto muuttuu, ilmastokriisi pahenee, passiivisena prosessina. Feodoroffin alkuperäisaineiston kokonaisvaltainen historiallinen, sukupuolittunut ja kehollinen ääni välittyi, mutta vain osittain. Julkaistussa materiaalissa luonnolla ei kuitenkaan ole enää ääntä, toimijuutta, itseisjaintia. Se nähdään osana ”globaalia yleistä ongelmaa”, jossa kolttasaamelainen kipu, naiseus ja toimijuus operoi.

Ilmastopaneelin toiminnassa tietohierarkian, voimadiskurssin, huipulla on päättäjätivistelmä, Summary for Policymakers (SPM) (IPCC 2022b). Se lienee aineistossani selkein ja yhteensopivin Rosen (1997) tunnistamien vallan muotojen ja tapojen kanssa. Shadrinin ja Feodoroffin viestit on tiivistelmässä sulautettu teholauseiksi, joissa ei ole erityistä toimijuutta, sijaintia tai erityisyyttä. Poikkeuksen *myös kansallisvaltioiden hyväksymänä* (Funes 2022) muodostaa ilmastokriisin ja sen vaikutusten juurisyy – kolonialismi historiallisesti ja nykyajassa. Rakenteellisen väkivallan ja historiallisten vääryyksien nimeäminen on linjassa Rosen (1997) ja Williamsonin (2004) esittämien tarpeiden, eli tiedon positionaalisuuden ja kontekstuaalisuuden merkityksen korostamisen, kanssa. Myös tiedon ainutlaatuisuutta on korostettu. Muilta osiltaan alkuperäiskansojen tietämisen tapa on ”jotain muuta” ja sijaitsee samassa horisontaalisessa tasossa muun muassa taiteiden kanssa.

Feodoroff ja Shadrin muodostavat artikkelissa esillä olevat primääridiskurssit. Alkuperäiskansojen edustajina he ovat tiivistäneet näkemyksensä omaehtoisin lausuntoihinsa. He käyttävät eksakteja retorisia keinoja kuvamaan todellisuuttaan ja muutosta, johon liittyy Arktisen neuvoston (2018) Ottawa-periaatteiden mukainen yhteisöllinen toimijuus (identiteetti, tieto jaettuna yhteisöllisenä varantona, sukupuolittunut tieto), luonto toimijana, tietoisuutena, agentuurina (suhteessa muihin toimijoihin, kuten ihmisiin) ja kyky muutokseen. Voimadiskurssien ominaispiirteistä voimme tiivistää etäisyyden tähän niin sanottuun alkupisteeseen.

Feodoroffin ja Shadrinin aineistoista on IPCC:n raportissa säilynyt ominaispiirteitä ja merkitysmieltä. Erityisen merkittävän poikkeaman voimadiskurssista muodostaa suora viittaus luonnon luottamuksenmenetykseen Shadrinin osalta. Molempien lauseet on kuitenkin kontekstualisoitu ja lähdeviitotettu. Voimadiskurssin tiederaporttitasolla aineisto on uudelleenkirjoitettu ja sovitettu paneelin sääntöjen sallimaksi. Samalla toimijuus, merkitys ja intentio, joka oli läsnä primääridiskursseissa, on häivytetty. Feodoroffin mainitsema historiallinen kasauma ongelmien juurisyyinä, samoin Shadrinin maininta historiallisesta mukautumisesta on muuttanut merkitystään, siitä on tullut *yhteensopiva* voimadiskurssin ja myös vallan esittämisen tapojen kanssa (Rose 1997).

Feodoroffin ja Shadrinin primääridiskurssit muodostavat analyttisen lähtöpisteen, eli ovat sellaisia kuin miksi aineistot on tarkoitettu. Tuolloin IPCC:n virallisen raportin polaariluvun (IPCC 2022a) sisältämät kohdat voidaan nähdä *osittain muunnettuina* diskursseina. Niissä on selvä ero siihen intention ja kontekstiin, joka Feodoroffin ja Shadrinin lähtöpisteessä ilmenee. Se korostuu kontekstualisoinnin ja lähdeviitteistämisen, toiseuttamisen tapoina. Pienimmillään tämä näkyy yksityiskohdissa, jossa primääridiskurssin tietosisältö on onnistuttu toistamaan ja välittämään lähes siten, kuin se signaalina on annettu. Laadullisesti suurin etäisyys tiivistyy toimijuuteen.

Feodoroffin ja Shadrinin aineistoissa on olemassa jaettu ”me” (alkuperäiskansat), ja ”meihin” kohdistuvat menetykset ja muutokset (kipu – tuho – todellisuuden kato). Paneelitek-

teissä kirjoittaja on joku muu, kolmas persoona, lähdeviitattu tekijä. Lisäksi mainitaan globaali ympäristö ja ”heidän identiteettinsä”.

Voimadiskurssin ylintä hierarkkista tasoa eli päättäjätiivistelmää (IPCC 2022b) leimaa suurin läheisyys formaaliin valtaan (Rose 1997). Tätä korostaa myös tekstin muokkaus, jossa valtiot ja tutkijat sopivat tekstin viimeistelystä ennen kuin se julkaistaan. Tiivistelmässä toistuu alkuperäinen paneelin toive muiden tietämisen tapojen mainitsemisesta. Sulauma tietotekstuaaliseen sisältöön ei kuitenkaan korosta alkuperäiskansatiedon eksakteja ominaispiirteitä (Williamson 2004; Arktinen neuvosto 2018). Tiivistelmä on luonteeltaan kompromissinomainen. Ero primääridiskursseihin on käsitellystä aineistosta katsoen suurin mahdollinen, eikä Arktisen neuvoston (2018) tai Smithin (2001) asettamia kriteereitä tiedon tuottamisen, merkityksen tai toimijuuden tasoista saavuteta.

Kuudennen arviointiraportin tavoitteet voidaan lukea myös osana IPCC:n sisäisen edistyksen etäisyyttä. Ford ja kumppanit (2012) käsittelivät viidennen seurantaraportin ongelmia, joita olisi tullut korjata. Fordin ja kollegoiden näkemyksen ja ratkaisun ytimessä on toimijuus osana rakennetta, eli lisäämällä alkuperäiskansojen kirjoittajien roolia ja määrää korjausliike tulee mahdolliseksi. Kuudennen seurantaraportin osalta tätä jossain määrin yritettiin. Feodoroffin ja Shadrinin lisäksi kirjoittamiseen osallistui esimerkiksi tunnettu wendat-tutkija Miguel Sioui, inuittien sirkumpolaarinen neuvosto sekä muita eri luvuissa mukana olevia tahoja. Kuudennessa raportissa tavoite siis toteutui jossain määrin.

Sisäänrakennettuna kuitenkin säilyi jännite, jossa pelkästään alkuperäiskansojen edustellisuutta lisäämällä ei muuteta paneelin tapoja tietää ilmastonmuutoksesta. Eli alkuperäiskansojen tiedon primääristä tapaa viestiä ei ollut vielääkään mahdollista ottaa mukaan raportteihin. Sen sijaan alkuperäiskansojen tieto alistettiin valtakurssille ja sulautettiin osaksi yleistä ja virallista. Näin toimimalla myös hyväksytään alistaisuus, josta Shivakin (2011a; b) mainitsee. Samalla tieto siitä, mitä luonto tai muutos on, jää edelleen vakaaksi, kun se ei voi operoida omassa, vapaassa kontekstissään (Williamson 2004; Arktinen neuvosto 2018).

Tehdyt parannukset ovat silti korjanneet yleisesti paneelin toimintatapaa. Virallisten prosessien ulkopuolinen, mutta niiden rinnalla julkaistu vuosikirja (Mustonen ym. 2021) on myös korjausliike. Sen avulla etäisyyttä paneelin ja suoran primääriseen diskurssin välillä käytännön tasolla on pyritty kuromaun umpeen.

Päätelmät

YK:n ilmastopaneeli on merkittävä ilmastotutkimusta, -toimenpiteitä ja -kehystä määrittelevä toimija. Sen viime vuosikymmenien toiveena ja tavoitteena on ollut lisätä ja parantaa ”muiden tietämisen tapojen” saamista mukaan ilmastonmuutosarvioihin.

Olen toiminut kuudennen seurantaraportin pääkirjoittajana sekä autoetnografisesti tarkastellut ”sisältöpäin” toimijana alkuperäiskansatiedon eri sijoittumisten, auki kirjoittamisen ja hyväksynnän rooleissa. Tässä artikkelissa olen positiostani käsin pyrkinyt osoittamaan tietämisen tapoihin liittyvien diskurssien rooleja ja etäisyyksiä. Olen rajannut keskustelun kalettialueen ilmastonmuutoksen aineistoihin.

Paneelin työ alkuperäiskansatiedon saralla on vielä kovasti vajaa. Käsittelemäni Pauliina Feodoroffin ja Vyacheslav Shadrinin edustama primäärinen diskurssi, eli alkuperäiskansojen tieto siten kuin se tuotetaan tiedonkantajien toimesta (Williamson 2004; Arktinen neuvosto 2018) pitää sisällään niin sanotun ”autenttisen äänen”. Ehkä vielä tärkeämpänä voidaan nähdä merkitysmieli, intentio, tietosignaali, jossa tiedon tuottajan tavoite on kertoa asioista parhaimmalla mahdollisella tavalla.

Paneelin eri osaraporttien ja kirjoittajakokousten aikana alkuperäiskansojen tiedon ja suoran äänen kysymyksiä käsiteltiin lukuisissa tapaamisissa. Niissä paneelin toive muiden tietämisen tapojen lisäämisestä ja paneelin virallisten menetelmien lukittuminen muodostivat usein epäselviä tilanteita. Paneelin yleinen työskentely on Gillian Rosen (1997) mainitsemien luonnontieteellisten ja valtaan sidottujen käytänteiden tuotos. Raportin maantieteellisten lukujen, kuten kalottialueen materiaalien, osalta on ollut mahdollista hyödyntää alkuperäiskansojen vahvempaa asemaa. Tästä esimerkkinä merkityksellisyyttä ja intentiota on tarkasteltu kalottialueen alkuperäiskansakeskusteluissa enemmänkin (esimerkiksi Kanadassa Bergerin komissio Mackenzie-joella 1976; ks. myös Mustonen 2018b; saamelaisten osalta Kuokkanen 2020).

Jo vuosikymmenien ajan tiedon valtapolitiikat ovat olleet osa myös epistemologista dialogia, konfliktia, sortoa ja uudelleenaseointeja. Ilmastopaneelin pyrkimykset alkuperäiskansatiedon sisällyttämiseen ja tämän toiminnan tiedostetut rajoitteet ovat kansainvälisellä tasolla saavuttamassa virstanpylväitä, joita kalottialueella on pyritty ratkaisemaan jo 1970-luvulta alkaen (Brattland & Mustonen 2018).

Suurimmat jännitteet piilevät tiedon suhteessa valtaan, jossa on lopulta kyse todellisuuden määrittelystä. Paneeli uudelleenkirjoittaa primääridiskurssit tavoille, jotka ovat hallitusten määrittelyjen tahojen tulkittavissa ja hyväksyttävissä. Etäisyydet ovat tuolloin osana myös toimijuus-rakenteen jännitettä (Rose 1997). Siinä uudelleentulkinta ja -kirjoitus mahdollistavat alkuperäiskansoille jonkinlaisen osallistumisen vallan piireihin ja aineistoihin, mutta perusvaurio säilyy. Todellisuuden jaetut aika-tilat eivät eri tiedoilla ja tietämisen tavoilla kohtaa, tai niiden ei anneta kohdata.

Miksi näin sitten on, huolimatta paneelin halusta uudistua, kohdata ja laajentaa tietämisen tapoja? IPCC:n rakenne voidaan tietenkin selittää ajassaan ja kulloistenkin kansainvälisten poliittis-tutkimuksellisten ikkunoiden ja kehysten kautta tai päätiedemiehen ja muiden avainhenkilöiden persoonavalintojen kautta (Williamson 2004). Paneelin luonne on kuitenkin globaali ja se asettaa rajat epistemologioille, episteemiselle oikeudenmukaisuudelle (Spivak 2010), muille oikeuksille ja mahdollisuuksille, joita alkuperäiskansoilla ja muilla ei-valtiollisilla toimijoilla voi olla. Kuudennen seurantaraportin ansiona voidaan pitää kolonialismin tunnistamista juurisyynä (Funes 2022). Tämä toteamus ei kuitenkaan poista niitä jännitteitä, joita paneeli kohtaisi, jos primäärisiä diskursseja sisällytettäisiin voimakkaammin osaksi sen tietämisen tapoja.

Kolonialismin taakka (Rose 1997), kuten alkuperäiskansojen oikeudet maihin, vesiin, hiiheen, kulttuurisiin käytänteisiin sekä oikeudenmukaisuuden osoittaminen korjaamalla menneiden vaurioiden, riiston ja esimerkiksi luonnonvarojen käytön haitat ovat seikkoja, joita paneeli ei nyky muodossaan, hallitustenvälisenä elimenä, kykene erityisesti käsittelemään edes tietovirtoina suhteessa olemassa olevaan valtaan.

Esimerkiksi feministisen tutkimuksen (Rose 1997; Williamson 2004) avulla voimme tunnistaa vallan epäkohtia ja tutkimuksellisia tarpeita, jolloin kritiikki kiinnittyy yleisesti valitsevaan tapaan tietää (tieto–tiede, analyysi) tai järjestäytyä (valtio–yhteiskunta–kansainvälinen järjestelmä, tai siitä ’irtautuminen’, toisin sanoen anarkia suhteessa järjestäytyneeseen). Asetelmaan voidaan siis tuoda myös menetelmällistä ja tieteenkritiikkiä.

Kuten Camilla Brattland ja Tero Mustonen (2018) mainitsevat, alkuperäiskansojen tieto voi olla potentiaalisesti jotain sellaista, jonka kuulemme sen omista sijainneista kerrottuna, mutta tiedon olemus ja sisällöt voivat olla jotain muuta, tuntematonta. Tällöin narratiivinenkaan analyysi (Cortazzi 2001) tai Rosen (1997) mainitsemat vallan epäkohdat, joita feministinen tutkimus on kyennyt tunnistamaan, eivät välttämättä varaa riittävästi tilaa radikaalille toiseudelle tai sen kaltaiselle ihmisen olo-ajalle, joita alkuperäiskansojen parissa saattaa vielä esiintyä.

Näin ajatellen alkuperäiskansojen toiminta paneelissa voidaan ymmärtää myös taktiikkana. Alkuperäiskansojen globaali yhteistyö on luonteeltaan varsin solidaarista ja jaettua korostavaa. Edistämällä alkuperäiskansojen jaettua todellisuuskäsitystä, epistemologista katsantoa ja lopulta oikeuspohjaista käsittelyä erilaisten tietämisen tapojen ”etäisyys” eri YK-elimissä ja seurantaraporteissa kuroutuu pienemmäksi.

Paneelin uudistusaskeleet ja muiden tietämisen tapojen strateginen kehys onkin siviilisaatiodebatti. Alkuperäiskansat katsovat omaavansa sellaisen todellisuustajun, jonka ”valta/länsi/globaali” ovat menettäneet. Pysyvien ratkaisujen aikaansaamiseksi epistemologioiden, maailmankatsomusten ja todellisuuksien välillä on vaihdettava tietoja, jotta pahin vältetään ja menneen sorron vaikutukset korjataan. Lainatakseni tunnettua maori-kirjailijaa Ranguini Walkeria – kamppailu ei pääty koskaan.

Lähteet

- AMAP (Arctic Monitoring and Assessment Programme) (2021): *Mercury assessment*. Oslo: AMAP.
- Arktinen neuvosto (2018): *Ottawa indigenous knowledge principles*. https://static1.squarespace.com/static/5dfb35a66f00d54ab0729b75/t/5e1ee52624911f3b799fc350/1579083051177/Ottawa_IK_Principles.pdf, 6.2.2023.
- Berkes, Fikret (1999): *Sacred ecology – Traditional ecological knowledge and resource management*. Philadelphia: Taylor & Francis.
- Brattland, Camilla & Tero Mustonen (2018): ”How traditional knowledge comes to matter in Atlantic salmon governance in Norway and Finland”. *Artic. Journal of the Arctic Institute of North America*, 71(4), 365–482.
- Cortazzi, Martin (2001): ”Narrative analysis in ethnography”. Teoksessa: P. Atkinson ym. (toim.) *Handbook of ethnography*. Lontoo: Sage Publications, 384–394.
- Feodoroff, Pauliina (2021): ”Indigenous female bodies as indicators of change”. Teoksessa: T. Mustonen ym. (toim.) *Towards inclusion of indigenous knowledge and local knowledge in global reports on climate change: 2021 compendium of indigenous knowledge and local knowledge*. Kontiolhti: Snowchange Cooperative.
- Ford, James D., Will Vanderbilt & Lea Berrang-Ford (2012): ”Authorship in IPCC AR5 and its implications for content: Climate change and indigenous populations in WGII”. *Climatic Change*, 113, 201–213.
- Fricker, Miranda (2007): *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford: Oxford University Press.
- Funes, Yessenia (2022): ”Yes, colonialism caused climate change, IPCC Reports”. *Atmos*, 4.4.2022. <https://atmos.earth/ipcc-report-colonialism-climate-change/>, 6.2.2023.

- Giddens, Anthony (1979): *Central problems in social theory*. Lontoo: Macmillan.
- IPCC (2022a): *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press. [Http://www.ipcc.ch](http://www.ipcc.ch).
- IPCC (2022b): "Summary for policymakers". Teoksessa: H.-O. Pörtner ym. (toim.) *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–33.
- Kuokkanen, Rauna (2020): "The Deatnu agreement: A contemporary wall of settler colonialism". *Settler Colonial Studies* (2020), 10(4), 1–21.
- Mustonen, Tero (2014): "Power discourses of fish death: Case of Linnunsuo peat production". *AMBIO*, 43, 234–243.
- Mustonen, Tero (2018a): Muistiinpanot 6. arviointiraportin kokouksesta Durbanissa, Etelä-Afrikassa.
- Mustonen, Tero (2018b): "Meaningful engagement and oral histories of the indigenous peoples of the north". *Nordia Geographical Publications*, 47(5), 21–38.
- Pecl, Gretta T. ym. (2017): "Biodiversity redistribution under climate change: Impacts on ecosystems and human well-being". *Science*, 355(6332).
- Rose, Gillian (1997): "Situating knowledges: Positionality, reflexivities and other tactics". *Progress in Human Geography*, 21(3), 305–320.
- Shadrin, Vyacheslav (2021): "Climate change, nomadic lifestyles, and preservation of traditions". Teoksessa: T. Mustonen ym. (toim.) *Towards inclusion of indigenous knowledge and local knowledge in global reports on climate change: 2021 compendium of indigenous knowledge and local Knowledge*. Kontiolahti: Snowchange Cooperative, 35–37.
- Shiva, Vandana (2011a): "Reductionism and regeneration: A crisis in science". Teoksessa: V. Shiva & M. Mies (toim.) *Ecofeminism*. Lontoo: Zed Books, 22–35.
- Shiva, Vandana (2011b): "Decolonizing the North". Teoksessa: V. Shiva & M. Mies (toim.) *Ecofeminism*. Lontoo: Zed Books, 264–276.
- Smith, Linda Tuhiwai (2001): *Decolonising methodologies*. Lontoo: Zed Books.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (1988/2010): *Can the subaltern speak?* New York: Columbia University Press.
- Williamsson, Karla (2004): "Gender and equity, the Arctic way". Teoksessa: *Arctic Human Development Report*. Akureyri: Stefansson Arctic Institute, 187–190.

Politics of Knowledge of the IPCC

This article reviews questions of "other ways of knowing" as a part of the recent IPCC 6th Assessment Report. By exploring two primary discourses by Indigenous authors, a Yukaghir from Northeastern Siberia and a Sámi from Finland, the relations and distance to formal power emerge. Epistemological questions, Indigenous rights and voice and positioning within the IPCC are mapped using both recent literature, UN definitions and discursive examples. The article concludes with a reflection of fundamental difference, legacies of colonization and questions of strategy and tactics by Indigenous peoples in relation to the IPCC and other UN processes.

Keywords: epistemology, indigenous knowledge, IPCC, power